

יעקב אבינו ביקש ללמד נשמות ישראל שהיו בצאן לבן לקח נשגב בעבודת ה'!

|| הרה"ג ר' פנחס פרידמן ||

יעקב אבינו לתקן הנשמות שהיו בצאן לבן, שלא יצטרכו עוד לסבול בגלות מצרים.

ומבאר ה"חקל יצחק" הענין בזה, על פי הידוע כי הצדיקים במישוש ידיהם יכולים להמשיך קדושה ורפואה על הדבר, וכן אמר נעמן על אלישע (מלכים ב ה יא): "והניף ידו אל המקום ואסף המצורע". והנה זה לעומת זה כאשר רשע וטמא ימשש בידו בחפץ הרי הוא גורם להם טומאה וקלקול.

ויש לומר כי מטעם זה אמר יעקב ללבן (שם לב): "הכר לך מה עמדי וקח לך", דקדק לומר: "הכר לך" – שרק יכיר בעיניו מה שייך לו ויקחם, אבל יזהר שלא יגע בידיו הטמאות בחפציו של יעקב, אולם לבן לא שמע בקולו ככתוב (שם לז): "וימשש לבן את כל האהל ולא מצא", ועל ידי שמישש בידיו את הצאן של יעקב גרם להם קלקול, שלא יהיה להם תיקון רק אחרי שנתגלגלו בגלות מצרים.

על כך חרה ליעקב ואמר ללבן: "מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי כי מששת את כל כלי", מדוע מששת את כל כלי בידך הטמאות, וגרמת בכך קלקול לנשמות ישראל שהיו טמונות בצאני שיצטרכו להתגלגל בגלות מצרים. וזהו פירוש הפסוק (דברים כו ה): "ארמי אובד אבי וירד מצרימה", כי על ידי מששת ידיו גרם אובדן ליעקב שיצטרכו נשמות ישראל להתגלגל במצרים עכדה"ק.

”ורחל באה עם הצאן”

על פי האמור יאיר לנו להבין מעט מזעיר פירוש הפסוקים: "עודנו מדבר עמם ורחל באה עם הצאן" - עם הצאן קדשים נשמות ישראל, "אשר לאביה", בני אל חי של אביה שבשמים, ומפרש ואומר מה רחל עם נשמות ישראל, "כי רועה היא" - רחל אמנו היא הרועה של צאן קדשים להתפלל עליהם בכל צרותם, ככתוב (ירמיה לא יד): "קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה", לכן גם בהיותם בצאן לבן שמרה עליהם כדי לתקנם.

"ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו", והשיג מזה ברוח קדשו כי נשמות ישראל טמונים בצאן לבן, "ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר", ופירש רש"י: "כמי שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית להודיעך שכוחו גדול". יעקב אבינו לא נתכוון ח"ו להרשים את רחל להראות לה כוחו הגופני, אלא ביקש לרמוז לה על התפקיד הקדוש שהועידה להם ההשגחה העליונה, להוציא אסיר ממסגר, לשחרר נשמות ישראל שהיו טמונים בצאן לבן.

וזהו שפירש רש"י: "כאדם המעביר את הפקק מעל פי צלוחית". המשל בזה מייין ישן משובח שסוגר בתוך צלוחית, והרוצה לשתות מן היין צריך להעביר מקודם את הפקק מהצלוחית, כך ביקש יעקב אבינו לרמוז לרחל, כי זהו תפקידם להעביר הפקק מעל פי הצלוחית, כדי לשחרר נשמות ישראל הטמונים

רש"י: "ויגש יעקב ויגל את האבן, כמי שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית להודיעך שכוחו גדול"

איך יעלה על הדעת שיעקב אבינו מבחר שבאבות ביקש להרשים את רחל אמנו בכוחו הגופני

נזר הקודש: נשמות ישראל שנכשלו בחטא עץ הדעת נתגלגלו בצאן לבן לכן השתדל יעקב שיגיעו אליו

כשראה יעקב צאן לבן שטמונה בהם נשמות ישראל, גולל את האבן שהוא היצר הרע בכח תורתו הקדושה

בפיוט לגשם: "יחד לב וגל אבן", יעקב נתייחד עם התורה שנקראת ל"ב כדי לגולל את האבן היצר הרע

יעקב אבינו סלל הדרך לכל נשמות ישראל שהיו בצאן לבן לסלק את האבן היצר הרע על ידי התורה

חקל יצחק: יעקב כעס על לבן שמישש את הצאן, וגרם קלקול לנשמות ישראל שיתגלגל במצרים

שפירש ב"קדושת לוי" (ד"ה ויאמר להם): "ורחל באה עם הצאן", שבאה עם הצאן קדשים שהם נשמות ישראל.

לבן משש את צאן יעקב וגרם להם קלקול

ונראה כי זהו המקור למה שכתב ה"חקל יצחק" בפרשתינו (ד"ה ויחר ליעקב) וזה לשון קדשו: "דהנה איתא בספרים הקדושים דנשמות דזר המבול והפלגה ואנשי סדום נתגלגלו בצאן לבן, ואבינו הזקן עשה בהם תיקון שהביאם בגלגול אדם ונתגלגלו בדורות שהיו בגלות מצרים... ועל כן יעקב אבינו והשבטים היו רועי צאן כדי לתקן הנשמות".

לפי האמור נראה כי דבריו הם שילוב מדברי ה"נזר הקודש" הנ"ל עם דברי רבינו האריז"ל ב"שער הפסוקים" (פרשת שמות), כי נשמות ישראל שנפגמו בחטא עץ הדעת נתגלגלו תחילה בדור המבול ואחר כך בדור הפלגה ובאנשי סדום, עד שנתגלגלו למצרים ונתקנו שם, ומאחר שלמדנו כי לפני שירדו למצרים נתגלגלו בצאן לבן, הרי מבואר כי נשמות דור המבול ודור הפלגה וסדום נתגלגלו בצאן לבן. [ראה במסגרת עוד בענין זה].

ומה נראים הם דברי ה"חקל יצחק" (שם) שמפרש לפי זה, מה שאמר יעקב ללבן (בראשית לא לו): "ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי, כי מששת את כל כלי מה מצאת מכל כלי". כי לכאורה קשה מדוע לא הצליח

רבו אף כאן היו ששים רבוא. ולכאורה יפלא מאד, איזה קשר יש בין מספר הנפשות שירדו למצרים בשבעים נפש ונתרבו עד לששים רבוא, למספר הצאן של לבן שהיו תחילה שבעים עד שנתרבו לששים רבוא עדרי צאן.

וביאר ב"נזר הקודש" להמקובל האלקי רבי יחיאל מיכל מגלונא זצ"ל על המדרש (ב"ר עג ו), על פי מה שכתבו חכמי האמת בענין מרעה הצאן של יעקב, כי מה שנעשה יעקב רועה צאן אצל לבן, הוא משום שנתגלגלו בהם נשמות ישראל שנפגמו בחטא עץ הדעת, ולכן בא יעקב שופריה דאדם הראשון והתעסק עמהם לתקנם, עד שנתגלגלו בתוך בני ישראל במצרים. לפי זה אמר ה"נזר הקודש" בלשון קדשו:

"ולפיכך התחכם יעקב בכמה מיני תחבולות שונות, בהצגות המקלות בדמיון עקודים נקודים וברודים, כדי להמשיך אצלו כח הצאן, שאותו צדיק לא עשה כן עבור חמדת ממון חס ושלוש, אלא כל מגמתו וחפצו בזה היה רק להמשיך הצאן תחת רשותו ורשות הקדושה, ומאז עלו אחר כך למדרגת אדם... ועליהם נאמר (יחזקאל לד לא) ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם, כלומר שעלו ממדרגת הצאן למדרגת האדם".

הנה כי כן מבואר היטב המדרש בענין המספר של צאן לבן, כי כמו שמצינו בירידת ישראל לגלות מצרים, שיעקב ובניו ירדו תחילה למצרים בשבעים נפש ואחר כך נתרבו עד לששים רבוא, כן צאן לבן שנתגלגלו בהם נשמות ישראל היו בתחילה שבעים נפש ואחר כך נתרבו עד לששים רבוא עכדה"ק. וזהו

בפרשתינו פרשת ויצא אנו למדים על הליכתו של יעקב אבינו בדרכו לחרן (כט א):

"וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם, וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה, כי מן הבאר הוא ישקו העדרים, והאבן גדולה על פי הבאר, ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה... עודנו מדבר עמם ורחל באה עם הצאן אשר לאביה כי רועה היא, ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו, ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו".

"מעשה אבות סימן לבנים"

ידוע מה שכתב הרמב"ן (בראשית יב ו): "אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב... כל מה שאירע לאבות סימן לבנים". ואם בכל האבות כך על אחת כמה וכמה שראוי לנו להתבונן במעשה יעקב אבינו בחירי שבאבות, שכאשר ראה את רחל אמנו באה עם הצאן: "ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר". ופירש רש"י: "ויגש יעקב ויגל, כמי שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית להודיעך שכוחו גדול".

ובהשקפה ראשונה יפלא מאד, כי איך יעלה על הדעת שיעקב אבינו גולל את האבן מעל פי הבאר, רק כדי לעשות רושם על רחל אמנו להראות לה כמה כוחו גדול, זאת ועוד מכיון שמעשה אבות סימן לבנים, מהו הלקח הנשגב שאנו צריכים ללמוד ממעשה נשגב זה של גלילת האבן מעל פי הבאר.

עוד ראוי להתבונן במה שהזכיר הפייטן האלקי בתפלת גשם, זכותו של יעקב אבינו שגולל את האבן מבאר המים: "זכור טען מקלו ועבר ירדן מים, יחד לב וגל אבן מפי באר מים... בעבורו אל תמנע מים". וצריך ביאור איזה זכות יש בכך שגולל את האבן כדי להראות שכוחו גדול. גם צריך ביאור להבין כוונת הפייטן: "יחד לב וגל אבן מפי באר מים", איזה "לב" יחד יעקב כאשר גל את האבן מבאר המים.

נשמות ישראל היו טמונות בצאן לבן

ונראה לבאר כל זה על פי מה שאמר יעקב ללבן (בראשית לו): "כי מעט אשר היה לך לפני ויפרוץ לרוב ויברך ה' אותך רגליו", ומפרש במדרש (ב"ר עג ו) כמה מעט היו צאן לבן לפני שבא יעקב: "שבעים נפש, נאמר כאן מעט ונאמר להלן מעט, במתי מעט, מה להלן שבעים, בשבעים נפש, אף כאן שבעים".

אחר כך מבואר במדרש (שם עג ח) על הפסוק (שם ל מג): "ויפרוץ האיש מאד מאד, כמה צאן היו לו, ששים רבוא עדרי צאן", ומפרש ה"יפה תואר" שנלמד בגזירה שוה, נאמר כאן: "מאד מאד", ונאמר במצרים (שמות א ז): "ויעצמו במאד מאד", מה שם היו ששים

בצאן לבן, "וישא את קולו ויברך", האמנם יצליח במשימתו להוציא יקר מזולל.

"והאבן גדולה זה יצר הרע"

בדרך זו במסילה נעלה לבאר בדרך עבודה המעשה הנשגב של יעקב אבינו לגולל את האבן מעל פי הבאר, על פי מה שמצינו במדרש (ב"ר ע ח) כי אבן זו שהיתה על פי הבאר היא רמוז ליצר הרע שנקרא "אבן", המונע מישראל לשתות מים חיים מבארה של תורה:

"וירא והנה באר בשדה, זה בית הכנסת, והנה שם שלשה עדרי צאן, אלו שלשה קרואים, כי מן הבאר וגו', שמשם היו שומעים את התורה, והאבן גדולה זה יצר הרע, ונאספו שמה כל העדרים זה הצבור, וגללו את האבן שמשם היו שומעים את התורה, והשיבו את האבן וגו', שכיון שהם יוצאים להם יצר הרע חוזר למקומו".

נמצינו למדים מזה, כי יעקב אבינו שגלל את האבן מעל פי הבאר, נתכוון לסלק בכך את היצר הרע מבארה של תורה. ויש לבאר הענין בזה, על פי המבואר בזוהר הקדוש (פרשת ויצא קמור): "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, התורה דא יעקב, העבודה דא יצחק, גמילות חסדים דא אברהם".

מבואר מזה כי יעקב אבינו הוא עמוד התורה, ככתוב (בראשית כה כז): "ועקב איש תם יושב אהלים", ופירש רש"י: "אהלו של שם ואהלו של עבר". וגם כשהוכרח לברוח לחרון מחמת עשו אחיו, התחבא י"ד שנים בבית מדרשו של עבר ועסק בתורה יומם ולילה, ככתוב (בראשית כח יא): "וישכב במקום ההוא", ופירש רש"י: "באותו מקום שכב, אבל י"ד שנה ששימש בבית עבר לא שכב בלילה שהיה עוסק בתורה".

והנה שנינו בגמרא (קידושין ל:): "כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמשרים בידו". הרי מבואר כי אי אפשר להתגבר על היצר הרע רק בכח התורה. מעתה יומתק להבין שורש הכח של יעקב אבינו שגולל את האבן מעל פי הבאר בקלות, כי בהיותו עמוד התורה שעסק בתורה יומם ולילה היה יכול לסלק את האבן שהוא היצר הרע בקלות.

יעקב אבינו סלל הדרך לסלק את היצר הרע

בדרך זו נמשיך לבאר מעשה נשגב זה של יעקב אבינו, לגולל את האבן שהוא היצר הרע מעל פי הבאר, על פי מה שנתבאר כי בצאן לבן היו טמונות נשמות ישראל שכבר נכשלו בחטא עץ הדעת, בדרך המבול, בדרך הפלגה ובסדום, והנה מה שנכשלו הוא משום שלא עסקו בתורה שהיא תבלין כנגד היצר הרע, והגם שעדיין לא ניתנה תורה בכל זאת היה להם דיני שבע מצוות בני נח, כמבואר בגמרא (סנהדרין נו:): שכבר ניתנו לאדם הראשון וזרעו, ואם היו עוסקים בדיני המצוות היו יכולים להתגבר על היצר הרע.

לפי זה יש לומר כי יעקב אבינו שורש נשמות ישראל שעל שמו אנו נקראים ישראל, ביקש לתקן אותן הנשמות שכבר נכשלו בחטא ולהדריכם בדרך הטובה והישרה איך להתגבר על היצר הרע, על כן רמז להם כי אחרי שיצאו ממצרים ויזכו לקבל את התורה, העצה היחידה להתגבר על היצר הרע היא רק על ידי עסק התורה.

הנה כי כן זהו פירוש הכתוב: "ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן

המגיד מקוזניץ זי"ע מתגעגע לצליפה שקיבל מיעקב אבינו בהיותו בצאן לבן!

בצאן לבן זכו להיות מעשר אצל יעקב אבינו, וכאשר קיבלו מכה בשבטו של יעקב אבינו בחיר שבאבות, נתקיים בהם מקרא שכתוב: "העשירי יהיה קודש לה", וכך נבחרו להיות מנהיגי ישראל עד סוף כל הדורות, כמו שחלה קדושה על שבטו של לוי שנבחרו למעשר.

יומתק להוסיף בזה תבלין, כי מטעם זה קרא המגיד מקוזניץ זי"ע את ספרו הקדוש בשם "עבודת ישראל", לרמז כי כל מה שזכה בקדושת תורתו, הוא בזכות השבט של יעקב אבינו עמוד התורה שנקרא בשם "ישראל". הנה כי כן זהו שאמר המגיד מקוזניץ: "ואויל איז מיר געוועזין ווען דער זיידע יעקב האט מיר א שמאס געטוהן מיט דעם בייטש" - "כמה טוב היה לי כשהסבא יעקב נתן לי צליפה עם השוט", כי על ידי זה קיבל את קדושתו בבחינת: "העשירי יהיה קודש לה".

לכן נראה לומר ברתת ובזיע על פי מה שמצינו בפרשתינו, כי טרם שהלך יעקב לחרון הבטיח להקב"ה (בראשית כח כב): "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך". הרי שהפריש מעשר קודש לה' מכל הבהמות, ולא רק מבעלי חיים אלא גם מבני אדם, כמבואר במדרש (ב"ר ע ז): "הפריש שבטו של לוי אחד מעשרה". כלומר שהפריש שבט לוי להיות קודש לה', כי מהם הכהנים והלוים העובדים את עבודת ה'.

והנה מקרא מלא דיבר הכתוב (ויקרא כז לב): "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קדש לה". ופירש רש"י: "תחת השבט, כשבא לעשרן מוציאן בפתח זה אחר זה, והעשירי מכה בשבט צבוע בסיקרא להיות ניכר שהוא מעשר, כן עושה לטלאים ועגלים של כל שנה ושנה".

מעתה נראה כי הקב"ה מסבב כל הסיבות סיבב כך, שכל נשמות הצדיקים שנתגלגלו

הגה"ק בעל "חקל יצחק" מספינקא זצ"ל בפרשתינו (ד"ה ויחר ליעקב) מביא בשם המקובלים, כי נשמות ישראל היו מגולגלות בצאן לבן, והוא מוסיף על כך בשם המגיד הקדוש מקוזניץ זי"ע, שזכר את התקופה כאשר נשמתו היתה טמונה בצאן לבן, והנה הדברים בלשון קדשו:

"ידוע מאמר רבינו הקדוש מקאזניץ זצוק"ל שאמר בזה הלשון, וואויל איז מיר געוועזין ווען דער זיידע יעקב האט מיר א שמאס געטוהן מיט דעם בייטש". ובתרגום ללשון קודש: "כמה טוב היה לי כשהסבא יעקב נתן לי צליפה עם השוט".

יש להוסיף בזה פרפרת, כי לכאורה קשה מה ראה יעקב אבינו על ככה לתת צליפה בשוט שבידו, על אותו שה נשמתו הטהורה של המגיד מקוזניץ היתה טמונה בו, אשר אין ספק שכבר אז היה קדוש וטהור בתכלית הקדושה.

שבת קודש היא נחלת יעקב בגימטריא ז' פעמים הוי"ה שמתגלה ביום השביעי

ה' וגו', מכאן סמכו שבע ברכות שמתפללין בשבת. ולפי האמור הביאור בזה כי משבת נמשך רחמים לכל ז' ימות השבוע.

וזוהו פירוש המאמר: "כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים", כלומר שנמשכים לו רחמים לא רק ביום השבת, אלא נחלה בלי מצרים גם לכל ששת ימי המעשה, ומביא ראיה לכך: "שנאמר אז תתענג על ה'" - שתתענג על הגילוי של השם הוי"ה בשבת, "והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך" - יעקב"ב דייקא שעולה ז' פעמים שם הוי"ה כנגד כל ז' ימות השבוע.

יומתק לבאר בזה מה שכתב הרמ"א (או"ח סימן רעא סעיף י) בענין קידוש בליל שבת: "מתחילין יום ה'ששי ויכולו ה'שמים ונרמז השם בראשי תיבות". ויש לומר כי מקדשים על היין בשעה שהלחם משנה מונחים על השלחן, והנה "לחם משנה" הוא ב' פעמים לח"ם בגימטריא ו' פעמים השם הוי"ה, על כן מתחילים בקידוש: יום ה'ששי ויכולו ה'שמים ראשי תיבות הוי"ה, כדי להשלים בכך ז' פעמים שמות הוי"ה בגימטריא יעקב"ב שמתגלים בשבת, להמשיך מדת הרחמים לכל ז' ימות השבוע.

אחרי השבת, נמצא כי מיום השבת נמשכים ז' פעמים שם הוי"ה לז' ימי השבוע. וזהו ביאור מאמר הזוהר הקדוש (פרשת יתרו פח): "כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין".

וזוהו הטעם שאנו אומרים בשבת (תהלים צב): "מזמור שיר ליום השבת", שזכרו בו ז' שמות הוי"ה, כמבואר בסידור האריז"ל לרבי שבת: "יש במזמור זה ז' היות נגד יום שבת שהוא שביעי, שעל ידו זוכה לנחלת יעקב"ב שהוא גימטריא ז' היות אלו". ומצינו במדרש (ילקוט שמעוני תהלים צב) כי מטעם זה תקנו להתפלל שבע ברכות במקום שמונה עשרה: "במזמור אתה מוצא שבע אזכרות, טוב להודות לה, כי שמחתני ה', מה גדלו מעשיך

"יחד לב וגל אבן"

על פי האמור יש להוסיף פרפרת בלשון קדשו של רש"י: "ויגש יעקב ויגל, כמי שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית להודיען שכוחו גדול". רש"י לא כתב: "להודיען לרחל שכוחו גדול" אלא "להודיען", כי רש"י נתכוון לרמז לכל אחד ואחד מאתנו, כמדבר אלינו בלשון נוכח: דע לך כי במעשה נשגב זה של גלית האבן, ביקש יעקב "להודיען שכוחו גדול", שכוחו שנובע מצד היותו עמוד התורה הוא גדול מאד, כדי שנלמד מזה לקח שאי אפשר לגולל את האבן להתגבר על היצר הרע רק בכח עסק התורה.

מעתה יאיר לנו להבין דברי הפייטן האלקי, שהתפלל על הגשם בזכות יעקב

לבן אחי אמו", והשיג ברוח קדשו כי בצאן לבן טמונות נשמות ישראל שכבר נפלו ברשת היצר בחטא עץ הדעת, "ויגש יעקב" עמוד התורה "ויגל את האבן מעל פי הבאר", שגולל בכח תורתו את האבן שהוא היצר הרע מעל פי הבאר מי התורה, כדי ללמד בכך לקח נשגב לנשמות ישראל בצאן לבן, שאי אפשר להתגבר על היצר הרע רק בכח התורה.

מוסיף על כך הכתוב: "וישק את צאן לבן אחי אמו", יעקב אבינו השקה והרווה צמאונם של נשמות ישראל מבאר תורתו מים חיים, אשר בכח אור תורה זה גולל וסילק את האבן שהוא היצר הרע, כדי לסלול את הדרך לכל ישראל ולהשריש בנשמתם כח זה, שבכל פעם שיעסקו בתורה יצליחו לעורר קדושת יעקב אבינו עמוד התורה, שגולל את האבן הוא היצר הרע בכח תורתו.